

Sygn. akt I CSK 464/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 czerwca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa P.

przeciwko Miastu W.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 5 czerwca 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 16 czerwca 2008 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie przed Sądem Apelacyjnym, wywołane wniesieniem apelacji przez stronę pozwaną i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego

Uzasadnienie

P. w pozwie z dnia 17 kwietnia 2001 r. wnosił o ustalenie, że pozwana Gmina W. (obecnie Miasto W.) zobowiązana jest zawrzeć z nim umowę oddania w użytkowanie wieczyste określonych udziałów w nieruchomościach bliżej opisanych w pozwie. Jako podstawę roszczenia wskazał art. 207 u.g.n. w brzmieniu sprzed nowelizacji obowiązującej od dnia 15 lutego 2000 r. i podał, że strona pozwana w uchwale z dnia 26 stycznia 2000 r. uznała jego roszczenie w tym przedmiocie, lecz po zmianie art. 207 u.g.n. stwierdziła, że nie spełnia on wymagań przewidzianych w tym przepisie i nie przysługują mu prawa z niego wynikające.

Strona pozwana wносиła o oddalenie powództwa stwierdzając, że strona powodowa nie spełnia warunków art. 207 u.g.n. po nowelizacji.

Wyrokiem z dnia 27 września 2001 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo. Wyrok ten, w wyniku apelacji strony pozwanej, został uchylony w dniu 21 listopada 2002 r. przez Sąd Apelacyjny, który przekazał sprawę do ponownego rozpoznania stwierdzając, że art. 207 u.g.n. stanowi podstawę roszczenia o zawarcie umowy użytkowania wieczystego, a strona powodowa korzysta z praw nabytych na podstawie tego przepisu w brzmieniu sprzed nowelizacji.

W toku ponownego rozpoznania sprawy, pełnomocnik strony powodowej na wezwanie Sądu kilkakrotnie precyzował roszczenie, stwierdzając ostatecznie w piśmie procesowym z dnia 12 lutego 2007 r. i na rozprawie w dniu 4 lipca 2007 r., że popiera je w formie zgłoszonej w pozwie. Jednocześnie oświadczył, że zrzeka się roszczeń zgłoszonych w piśmie procesowym z dnia 15 lutego 2005 r., w którym żądał zobowiązania strony pozwanej do złożenia oświadczenia woli o zawarciu ze stroną powodową umowy użytkowania wieczystego określonej treści. W wyniku tego Sąd Okręgowy w W., postanowieniem z dnia 4 lipca 2007 r., umorzył postępowanie w zakresie przenoszącym żądanie zawarte w pozwie, a wyrokiem wydanym w tym samym dniu ustalił, że strona pozwana ma obowiązek zawrzeć ze stroną powodową, w formie aktu notarialnego, umowę użytkowania wieczystego przedmiotowego gruntu.

Rozważając w zasadzie bezsporny stan faktyczny Sąd Okręgowy stwierdził, że art. 207 u.g.n. może stanowić podstawę roszczenia o zawarcie umowy użytkowania wieczystego a strona powodowa nabyła prawa wynikające z tego przepisu w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 lutego 2000 r., bowiem spełniała wszystkie jego przesłanki. Zmiana przepisu nie mogła wpłynąć na prawa wcześniej przez nią nabyte. Sąd Okręgowy stwierdził również, że mimo iż art. 207 u.g.n. stanowić może podstawę roszczenia o świadczenie t.j. o zobowiązanie do zawarcia umowy użytkowania wieczystego, to w szczególnych okolicznościach rozpoznawanej sprawy strona powodowa ma interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. w żądaniu ustalenia istnienia przysługującego jej prawa i obowiązku strony pozwanej jego realizacji. Istotą sporu jest bowiem to, czy po zmianie art. 207 u.g.n., stronie powodowej służy prawo nabyte w oparciu o ten przepis w dawnym brzmieniu, a więc samo istnienie prawa. Ponadto z uwagi na to, że dla podjęcia dalszych kroków zmierzających do zawarcia umowy użytkowania wieczystego niezbędne jest ustalenie przeznaczenia nieruchomości, konieczne dla określenia istotnych postanowień takiej umowy, a także rozwiązanie kwestii istniejących nanieczeń, powód, przed podjęciem kosztownych działań w celu ich usunięcia, ma interes prawny w uzyskaniu pewności, że przysługuje mu prawo wynikające z art. 207 u.g.n.

W wyniku apelacji strony pozwanej, opartej na zarzucie naruszenia 189 k.p.c. – Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 16 czerwca 2008 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Sąd odwoławczy podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że mimo iż stronie powodowej przysługuje na podstawie art. 207 u.g.n. w dawnym brzmieniu powództwo o świadczenie, to jednak w okolicznościach niniejszej sprawy ma ona interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. w żądaniu ustalenia obowiązku strony pozwanej zawarcia umowy użytkowania wieczystego. Ten interes prawny wynika, zdaniem Sądu Apelacyjnego, między innymi z faktu, że w toku procesu strona powodowa zrzekła się skutecznie roszczenia o zobowiązanie strony pozwanej do zawarcia umowy użytkowania wieczystego przedmiotowego gruntu, a zatem nie może już w innym postępowaniu, to jest w procesie o zobowiązanie do złożenia

oświadczenia woli, osiągnąć w pełni ochrony swych praw. Posiada zatem interes prawny w żądaniu na podstawie art. 189 k.p.c. ustalenia istnienia jej prawa.

Sąd Apelacyjny uznał jednak, że powództwo o ustalenie istnienia obowiązku strony pozwanej zawarcia ze stroną powodową umowy oddania w użytkowanie wieczyste spornej nieruchomości jest niezasadne i nie może być uwzględnione dlatego, że strona powodowa skutecznie zrzekła się roszczenia o zobowiązanie strony pozwanej do zawarcia takiej umowy, co stanowi oświadczenie woli o podwójnym skutku: procesowym i materialnoprawnym i jest oświadczeniem woli o rezygnacji z dochodzenia tego rodzaju roszczenia. W wyniku złożenia takiego oświadczenia woli strona powodowa nie może już skutecznie dochodzić roszczenia o zobowiązanie strony pozwanej do zawarcia umowy użytkowania wieczystego. Takie powództwo musiałoby zostać oddalone wobec wygaśnięcia roszczenia na skutek jego zrzeczenia się. Skoro zatem stronie powodowej nie przysługuje już roszczenie o zobowiązanie strony pozwanej do zawarcia umowy użytkowania wieczystego przedmiotowego gruntu, nie może też wchodzić w grę ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. obowiązku zawarcia takiej umowy. Dlatego Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach, strona powodowa w ramach pierwszej podstawy zarzuciła naruszenie art. 104 i art. 58 § 1kc w zw. z art. 35 k.c. i § 60 ust. 1 statutu P. oraz art. 203 § 4 k.p.c. przez ich nie zastosowanie w wyniku błędnego uznania, że pełnomocnik procesowy strony powodowej adw. J.M. była uprawniona do złożenia oświadczenia w zakresie praw i obowiązków majątkowych P., t.j. o zrzeczeniu się roszczenia powoda mimo, że posiadała jedynie pełnomocnictwo procesowe, które nie uprawniało pełnomocnika do składania oświadczeń o zrzeczeniu się roszczenia, naruszenie art. 65 k.c. przez jego nie zastosowanie i nie dokonanie prawidłowej wykładni oświadczenia woli, zawartego w piśmie procesowym o zrzeczeniu się roszczenia, co doprowadziło do przyjęcia nieprawdopodobnej konstrukcji, że pełnomocnik jednocześnie popierał powództwo o ustalenie istnienia prawa i równocześnie zrzekł się roszczenia o jego ustanowienie, naruszenie art. 58 § 2 k.c. oraz art. 203 § 4 k.p.c. przez ich nie zastosowanie i przyjęcie, mimo wskazanych wyżej okoliczności, że zrzeczenie się

roszczenia nie było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, choć pozbawiało ono P. prawa do nieruchomości będącej w jego zasobach od 1967 r.

W ramach drugiej podstawy zarzuciła naruszenie art. 91 i art. 92 k.p.c. przez przyjęcie, że pełnomocnictwo procesowe, którym legitymowała się pełnomocnik powoda, upoważniało do złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się roszczenia, a więc do dokonania czynności prawnej wywołującej skutki materialnoprawne, naruszenie art. 316 § 1, art. 378 § 1 oraz art. 328 § 2 k.p.c. przez przekroczenie granic zaskarżenia w zakresie zarzutów dotyczących naruszenia prawa procesowego oraz przez stwierdzenie, że Sąd pierwszej instancji dopuścił się naruszenia prawa materialnego, którą Sąd Apelacyjny wziął pod uwagę w granicach zaskarżenia, przy jednoczesnym nie wskazaniu przepisu, którego obraży miał dopuścić się Sąd pierwszej instancji.

Wnosiła o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu w każdym przypadku wniosku o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 91 pkt 4 k.p.c. pełnomocnictwo procesowe obejmuje z mocy samego prawa zawarcie ugody, zrzeczenie się roszczenia albo uznanie powództwa, jeżeli czynności te nie zostały wyłączone w danym pełnomocnictwie. Obejmuje zatem z mocy samego prawa czynności o charakterze mieszanym: procesowym i materialnoprawnym.

Pełnomocnictwo procesowe udzielone przez stronę powodową radcy prawnemu J.M. nie zawierało żadnych ograniczeń, a zatem, wbrew zarzutom kasacyjnym, upoważniało także do zrzeczenia się roszczenia.

Jednakże radca prawny J.M. w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji oraz przed Sądem Apelacyjnym w postępowaniu, zakończonym wydaniem zaskarżonego wyroku, nie była należycie umocowana. W obu tych postępowaniach legitymowała się bowiem pełnomocnictwem podpisanym jednoosobowo przez Prezesa P., podczas, gdy zgodnie z § 60 statutu P. „dla ważności oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych oraz udzielania pełnomocnictw

wymagane jest zgodne współdziałanie i podpisy prezesa oraz skarbnika zarządu głównego lub innych osób upoważnionych przez zarząd główny". Pełnomocnictwo procesowe, zawierające zgodnie z art. 91 pkt 4 k.p.c., umocowanie z mocy prawa do składania oświadczeń wywołujących skutki materialnoprawne w zakresie prawa i obowiązków majątkowych Związku, powinno być zatem udzielone w sposób przewidziany w § 60 statutu, a więc przy zgodnym współdziałaniu i złożeniu podpisów przez dwie osoby: Prezesa oraz skarbnika lub inne osoby upoważnione przez zarząd główny. Nie wystarczy umocowanie udzielone tylko przez Prezesa, który, zgodnie z § 35 w zw. z § 33 statutu, jedynie reprezentuje na zewnątrz Zarząd Główny, który w okresach między Krajowymi Zjazdami jest najwyższą władzą P., kieruje pracami i reprezentuje go na zewnątrz. Zgodnie z art. 35 i art. 38 k.c. osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i opartym na niej statucie, a zatem sposób reprezentacji strony powodowej, składania oświadczeń woli oraz udzielania pełnomocnictw materialnoprawnych i procesowych określają postanowienia jej statutu, a nie regulaminu, jak zdaje się uważać strona powodowa. Dla ważności udzielenia pełnomocnictwa procesowego nie mają więc znaczenia postanowienia § 7 pkt 11 regulaminu P., z których wynika, że Prezes zaciąga zobowiązania finansowe i podpisuje oświadczenia w zakresie praw majątkowych P. oraz udziela w tym zakresie pełnomocnictw dla określonych osób. Nie uchylają one bowiem, gdyż nie mogą uchylać, regulacji zawartej w § 60 oraz § 33 i 35 statutu, która określa sposób reprezentacji oraz sposób składania oświadczeń w imieniu P., wpisany do działu drugiego Krajowego Rejestru Sądowego).

W rozpoznawanej sprawie pełnomocnik procesowy strony powodowej był właściwie umocowany jedynie w pierwszym postępowaniu apelacyjnym zakończonym wydaniem wyroku przez Sąd Apelacyjny z dnia 21 listopada 2002 r. oraz w postępowaniu kasacyjnym. W obu wypadkach nieprawidłowe pełnomocnictwo procesowe udzielone tylko przez Prezesa P., zostało na żądanie Przewodniczącego Wydziału lub Sądu zmienione na pełnomocnictwo udzielone przez dwie upoważnione osoby, w sposób określony w § 60 statutu. Natomiast w obu postępowaniach przed Sądem Okręgowym oraz w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym, który wydał zaskarżony wyrok, sposób umocowania pełnomocnika

procesowego strony powodowej był wadliwy, niezgodny z § 60 statutu P. w zw. z art. 38 i art. 35 k.c., co doprowadziło do nieważności postępowania z przyczyn określonych w art. 379 pkt 2 k.p.c. z powodu nienależytego umocowania pełnomocnika procesowego.

Nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym Sąd Najwyższy uwzględnił z urzędu, zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Natomiast Sąd Apelacyjny, zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c., miał obowiązek uwzględnić z urzędu nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji, czego nie uczynił. Brak jednak kasacyjnego zarzutu naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 369 pkt 2 k.p.c. nie pozwala Sądowi Najwyższemu na szerszą analizę tej kwestii oraz usunięcie skutków procesowych tego uchybienia Sądu drugiej instancji. Nawiązując jedynie do zarzutów kasacyjnych naruszenia art. 104 oraz art. 58 § 1 k.c. i art. 203 § 4 k.p.c. należy w tej sytuacji procesowej podzielić stanowisko skarżącego, iż oświadczenie jego pełnomocnika procesowego radcy prawnego J.M. o cofnięciu powództwa i zrzeczeniu się roszczenia określonego w piśmie procesowym z dnia 15 lutego 2005 r., podobnie jak wszystkie inne oświadczenia i czynności procesowe tego pełnomocnika, nie wywołały żadnych skutków procesowych ani materialnoprawnych, jako złożone bez umocowania.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ w zw. z art. 398¹³ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok, zniósł postępowanie przed Sądem Apelacyjnym, wywołane wniesieniem apelacji przez stronę pozwaną i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).